

กลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ-มุสลิม
ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี*

MECHANISMS FOR THE DEVELOPMENT OF PEACEFUL COMMUNITY ACCORDING
TO THE THAI BUDDHIST-MUSLIM: A CASE STUDY OF PUED-UDOM
SUB-DISTRICT COMMUNITY, LAMLUKKA DISTRICT, PATHUM THANI PROVINCE

ธนาวุฒิ วงศ์อนันต์*, ดร.ณศศักดิ์ ตติยะลาภะ, ณัฐพล สิทธิพรหมณ์

Tanawut Wongananda*, Darunsak Tatiyalapa, Natthaphon Sitthiphram

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปทุมธานี ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Walaya Alongkorn Rajabhat University Under the Royal, Pathum Thani, Thailand

*Corresponding author E-mail: tanawut@vru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง กลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาทบทวนและวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนในการสร้างชุมชนสันติสุขไทยพุทธ - มุสลิม 2) เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม 3) เพื่อถอดบทเรียนกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี โดยมีวิธีการวิจัยการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การศึกษาเอกสาร (Documentary) การสนทนากลุ่ม (Group Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group Interviews) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการจัดเวทีสาธารณะ ในการถอดบทเรียน โดยมีประชากรในการศึกษาวิจัย ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนตำบลพีชอุดม จำนวน 10 คน 2) ชาวบ้านไทยพุทธ - มุสลิมในตำบลพีชอุดม จำนวน 10 คน 3) กลุ่มผู้สูงอายุในตำบลพีชอุดม จำนวน 15 คน และ 4) ภาคีเครือข่ายภายในและภายนอกตำบลพีชอุดม จำนวน 10 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนสามารถสร้างกลไกในการระงับความขัดแย้งของชุมชนจนนำไปสู่สันติสุขได้โดยผ่านคณะกรรมการสันติสุขชุมชนภายใต้ธรรมาภิบาล การจัดการความขัดแย้ง ตำบลพีชอุดม เพื่อชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม โดยมีการถอดบทเรียนการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ 6 กรณี 1) ความขัดแย้งจากปัญหาที่ดินทำกิน 2) ความขัดแย้งจากปัญหาการทะเลาะวิวาท 3) ความขัดแย้งจากปัญหาการปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรม 4) ความขัดแย้งจากปัญหาหยาเสพติด 5) ความขัดแย้งจากปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค ทำการเกษตร และมีการแย่งน้ำกันระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมและเกษตรกร และ 6) ความขัดแย้งจากปัญหาที่เกษตรกรผู้ทำนาไม่มีอำนาจต่อรอง

คำสำคัญ: ชุมชนสันติสุข, กระบวนการยุติธรรม, ธรรมาภิบาลชุมชน, สมานฉันท์, วิถีไทยพุทธ - มุสลิม

Abstract

The research of mechanisms for development of peaceful community according to the Thai Buddhist-Muslim community, Puded-udom Sub-district, Lamlukka District, Pathum Thani Province. This research aimed to: 1) Review and analyze Thai Buddhist-Muslim community, Puded-udom

Sub-district, Lamlukka District, Pathum Thani Province, 2) Develop mechanisms for fostering peaceful coexistence in accordance with Thai Buddhist-Muslim ways, and 3) Extract lessons learned from the mechanisms of peaceful community in Puded-Udom Sub-district, Lamlukka District, Pathum Thani Province. Research data collection methods included documentary analysis, group interviews, focus group discussions, in-depth interviews, and public forums for lesson extraction. The research participants included 1) 10 Community leaders, 2) 10 Thai Buddhist-Muslim residents, 3) 15 older adults, and 4) 10 Network partners within and outside the subdistrict. The findings revealed that the community successfully established mechanisms for conflict resolution that led to sustainable peace. This was accomplished through the Community Peace Committee, which operated under the Charter on Conflict Management of Puded-udom Sub-district, thereby promoting peaceful coexistence in line with Thai Buddhist and Muslim ways. Lessons learned from conflict management in this peaceful Thai Buddhist-Muslim community are drawn from 6 case studies: 1) Land disputes, 2) Interpersonal conflicts and altercations, 3) Industrial wastewater discharge issues, 4) Drug-related problems, 5) Water scarcity affecting consumption and agriculture, including competition between factories and farmers, and 6) Powerlessness of rice farmers in negotiating with capital investors.

Keywords: Peaceful Community, Justice, Community Charter, Restorative, Thai Buddhist-Muslim Community

บทนำ

ประเทศไทยมีปัญหาความขัดแย้งในระดับที่รุนแรง ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง ที่เป็นเรื่องของการแย่งชิงอำนาจ ความขัดแย้งจากผลประโยชน์ ที่มีการแย่งชิงผลประโยชน์กันหรือแม้กระทั่งความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวข้องกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งต่างมีผลประโยชน์ต่างกัน มีเป้าหมายและค่านิยมต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับความขัดแย้งของการเห็นแย้งกัน (กอบกุล วิศิษฐ์สรศักดิ์, 2560) ถ้าหากความรู้สึกและปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้รับการแก้ไขในระดับต้นหรือใน ระดับของปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไปก็อาจเป็นความขัดแย้ง ซึ่งหากไม่มีการขจัดความขัดแย้งหรือมีข้อตกลงหรือไม่มี การประนีประนอมก็จะก่อให้เกิดการเผชิญหน้าและความรุนแรงได้หากเกิดความรุนแรงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงทางกายภาพทางจิตใจ หรือทางโครงสร้างล้วนเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั้งสิ้น (คัมภีร์ ทองพูน, 2554) ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ในระดับประเทศ สังคม จนถึงในระดับของชุมชน เช่นเดียวกันในพื้นที่ปริมณฑลอย่างจังหวัดปทุมธานี แม้จะเป็นจังหวัดติดกับกรุงเทพมหานคร ในพื้นที่จังหวัดปทุมธานียังเป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท ที่แบ่งเขตเมืองที่มีประชากรและบ้านเรือนหนาแน่น ในด้านหนึ่งยังมีเป็นพื้นที่เขตกึ่งชนบทอย่างเห็นได้ชัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ ตำบลพิชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ที่คนส่วนใหญ่จะรู้จักในบริเวณที่เรียกว่า “คลอง 13” ในพื้นที่แห่งนี้ยังมีการทำนา เป็นการเกษตรหลัก และมีการปลูกไร่หญ้า เป็นอาชีพใหม่และมีรายได้จากการทำธุรกิจพื้นที่ตำบลพิชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี นั้นเป็นชุมชนชาวไทยพุทธ มุสลิม ที่อยู่ร่วมกันมานับตั้งแต่สมัยการขุดคลองรังสิต ขุดโดยบริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม ตามโครงการทุ่งรังสิต ซึ่งมีขึ้นเพื่อการพัฒนาที่ดิน และพื้นที่ทำนาเพาะปลูกข้าว รวมถึงใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐาน ระหว่างปี พ.ศ. 2435 - 2447 ในสมัยรัชกาลที่ 5 หลังคลองหกวาสายบนและสายล่างแล้วเสร็จ ซึ่งในพื้นที่แห่งนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นคลองซอยคลองที่ 13 การอยู่อาศัยของชุมชน จึงเป็นชุมชนที่มีผู้นับถือศาสนาพุทธ และมุสลิมอยู่ร่วมกันอย่างสันติมาอย่างยาวนาน

แต่ด้วยพื้นตำบลพิซอคม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ที่แห่งนี้ที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่มาอาศัยและทำการเกษตรในพื้นที่เหล่านี้มักจะไม่ค่อยมีที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินเป็นของตนเอง เป็นลักษณะของการเช่าที่นา และที่ทำกินจากเจ้าของที่ดินและนายทุนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามในการเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่แห่งนี้แม้จะอยู่ในฐานะเป็นผู้เช่าก็ตามชาวบ้านในพื้นที่แห่งนี้ยังมีการจัดการอยู่ร่วมกันทางโครงสร้างชุมชนระหว่างไทยพุทธ - ไทยมุสลิม ได้อย่างลงตัว เมื่ออยู่อาศัยในระยะหนึ่งคนในชุมชนส่วนใหญ่เริ่มมีแนวคิดจะเป็นเจ้าของที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของตนเอง ในบางชุมชนจึงร่วมระดมเงินทุนเพื่อซื้อที่ดินจากนายทุน แต่เมื่อมีการจ่ายเงินไปแล้วชุมชนกลับไม่ได้รับโฉนดจากนายทุน ก่อให้เกิดปัญหาของความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับนายทุน ในขณะที่การดำรงชีวิตในชุมชนพิซอคม จะเป็นลักษณะของเครือญาติ นอกจากนี้ ก็ยังมีปัญหาความขัดแย้งอื่น ๆ ที่อาจเป็นประเด็นปัญหาที่นำไปสู่กระบวนการยุติธรรม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการรุกรานที่ดินทำกิน ปัญหาการแย่งใช้น้ำระหว่างชาวชุมชนกับที่เริ่มเข้ามาตั้งโรงงานมากขึ้นเรื่อย ๆ รวมถึงการขยายตัวของชุมชนเมืองที่มีคนจากภายนอกเข้ามาอาศัยในบริเวณนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะมาพร้อมปัญหาอีกมากมายที่จะตามมา

จากการที่ทีมผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจความขัดแย้งในชุมชนตำบลพิซอคม ปัญหาความขัดแย้งของชุมชนไม่ใช่หมายถึง เป็นความขัดแย้งทางด้านศาสนาระหว่างความเป็นพุทธและมุสลิม แต่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีปัญหาความปัญหาทั่วไปและปัญหาเฉพาะของพื้นที่แห่งนี้ จากข้อมูลของการทำงานร่วมกันกับผู้ใหญ่บ้านและแกนนำได้พบปัญหาสำคัญ คือ ปัญหาของการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น จำนวน 30 ครั้ง ต่อปี ซึ่งบางครั้งการทะเลาะวิวาทอาจกลายเป็นปัญหาลุกลามในเรื่องที่ใหญ่ได้ ปัญหาการของผู้เช่า (ทั้งพุทธ มุสลิม) ไม่กล้าต่อรองหรือใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิในการเช่าที่นา มีจำนวนถึง 59 ราย ซึ่งเมื่อไม่มาร้องเรียนกับคณะกรรมการเช่านาเพื่อเกษตรกรรม (คชก.) เพื่อให้แก้ไขปัญหาก็ทำให้ชาวนาเหล่านี้แก้ไขปัญหาด้วยตนเองเพราะกลัวผู้เป็นเจ้าของที่ดินยกเลิกการเช่า ประเด็นเหล่านี้กลายเป็นความยุ่งยากที่นำไปสู่กระบวนการในชั้นศาลทำให้เสียเวลา เสียค่าใช้จ่ายเกิดขึ้นกับผู้เช่า ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันของคนในชุมชนจะพบจากกรณี ปัญหาการใช้น้ำและการทะเลาะกันกรณียามฤดูแล้งในการแย่งชิงน้ำเข้านา ในฤดูน้ำมากการขัดแย้งในการปิดกั้นป้องกันน้ำท่วมแต่พื้นที่บางพื้นที่เคยเกิดน้ำท่วมเนื่องจากไม่มีทางระบายน้ำ ความขัดแย้งในการทิ้งน้ำเสียจากการทำการเกษตรของชาวนา และการปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรมที่ส่งผลต่อความขัดแย้ง ในช่วง 5 ปี (2560 - 2565) มีความขัดแย้งถึง 15 ราย ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่ยังคงเผชิญอยู่ที่ผู้นำและแกนนำชุมชนต้องการมีกระบวนการหรือกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของชุมชน ซึ่งยังมีความวิตกกังวลถึงปัญหาความขัดแย้งใหม่ที่เกิดขึ้นจากความเจริญของพื้นที่เมื่อนอกพื้นที่เข้ามาอาศัยเพราะการมีโรงงานขนาดใหญ่มาตั้งในพื้นที่ หมู่บ้านจัดสรร ซึ่งล้วนแต่จะเข้ามาแย่งใช้ทรัพยากร เช่น น้ำในคลอง 13 การรุกรานที่ดิน อาชีพทำกิน จะก่อให้เกิดความขัดแย้งในรูปแบบอื่นตามนี้ และที่สำคัญจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีของความเป็นพื้นที่ไทยพุทธ - มุสลิม

ดังนั้น ในการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวไทยพุทธ - มุสลิม จึงต้องเผชิญกับประเด็นปัญหาที่ยังมีแต่เดิมผนวกกับประเด็นปัญหาใหม่ที่มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้พวกเขาได้ตั้งของสงสัยในการหาทางออก ร่วมกันกับการจัดการความขัดแย้งและการสร้างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ชุมชนแห่งนี้อยู่กันอย่างสันติ (ชลิต ประเทืองรัตนนา, 2560) เพื่อทำให้เป็นภาพของการสังคมคุณธรรมได้อย่างลงตัวภายใต้ของสังคมไทยพุทธ - มุสลิม อีกทั้ง จะเป็นต้นแบบของการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ลักษณะของชุมชนไทยพุทธ - มุสลิม ทำให้ชุมชนที่มีปัญหาหันกลายเป็นต้นแบบของการสร้างกลไกในการจัดการความขัดแย้งและการสร้างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ชุมชนมีส่วนร่วม โดยที่โจทย์วิจัยดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นความต้องการของชุมชนในการจะร่วมทำงานกับทีมนักวิจัยเนื่องจากได้ร่วมหนุนเสริมการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในระยะ 10 ปี ซึ่งผู้วิจัยและชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้มีความสัมพันธ์ที่ดี และมีความไว้วางใจเชื่อใจต่อกันทำให้เกิดการพัฒนาและยกระดับคนและชุมชน จนเกิดโจทย์วิจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาในเรื่อง “กลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตาม

วิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมีประเด็นคำถามวิจัย ดังนี้ 1) การสร้างกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ควรเป็นลักษณะอย่างไร 2) ธรรมนูญชุมชนในพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ควรเป็นอย่างไร 3) การนำกลไกที่ได้ไปใช้การจัดการความขัดแย้งชุมชนได้เพียงไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทบทวนและวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนในการสร้างชุมชนสันติสุขไทยพุทธ - มุสลิม
2. เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม
3. เพื่อถอดบทเรียนกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เกี่ยวกับกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นลักษณะงานวิจัยภาคสนามที่เน้นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และการพัฒนา งานวิจัยที่นำไปสู่งานวิจัยที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการศึกษา (CBR) โดยมีระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนตำบลพีชอุดม จำนวน 10 คน 2) ชาวบ้านไทยพุทธ - มุสลิมในตำบลพีชอุดม จำนวน 10 คน 3) กลุ่มผู้สูงอายุในตำบลพีชอุดม จำนวน 15 คน และ 4) ภาคีเครือข่ายภายในและภายนอกตำบลพีชอุดม จำนวน 10 คน ได้แก่ เครือข่ายจาก 5 เครือข่าย ประกอบไปด้วย การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สสส. สำนัก 6 ยุติธรรมจังหวัดปทุมธานี ศูนย์พัฒนาการเมืองสถาบันพระปกเกล้า สหกรณ์ที่ดินทำกิน ที่เข้าใจถึงปัญหาความขัดแย้งในชุมชนที่วิจัย

วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง

ใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทั้งนี้ การเจาะจงกลุ่มผู้นำชุมชน เพราะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการไกล่เกลี่ย ความ กลุ่มชาวบ้านไทยพุทธ - มุสลิมในตำบลพีชอุดม และกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลพีชอุดม เพราะเป็นคนในชุมชน ผู้ประสบปัญหาและเข้าใจสถานการณ์ชุมชน โดยกลุ่มเครือข่ายที่ทีมผู้วิจัยเจาะจงมานั้นเป็นกลุ่มเครือข่ายที่เข้าใจถึงปัญหาความขัดแย้งในชุมชนที่วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ ทีมผู้วิจัย การใช้การจัดการสนทนากลุ่ม (Group Interviews) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group Interviews) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการจัดเวทีสาธารณะ

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ได้แก่ 1) ศึกษาเอกสาร (Documentary) เอกสารชั้นต้น ได้แก่ บทความ เอกสารบันทึก เอกสารประวัติศาสตร์ ชุมชนคลอง 13 กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เอกสารชั้นรอง ได้แก่ วารสาร งานวิจัยโดยใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการสร้างฐานข้อมูลความรู้การวิเคราะห์สังเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อสรุปเป็นประเด็นสำคัญต่อไป 2) การสนทนากลุ่ม (Group Interviews) โดยทีมผู้วิจัยจัดประชุมให้มีการระดมความคิดเห็น ประกอบด้วย แกนนำชุมชนในการจัดตั้งคณะกรรมการสันติสุขชุมชน ชาวบ้านไทยพุทธ - มุสลิมในตำบลพีชอุดมภาคีเครือข่ายภายในและภายนอกตำบลพีชอุดมเพื่อ ทบทวนและวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ความประเด็นปัญหา และความขัดแย้ง ชุมชนนำประเด็นปัญหาความขัดแย้งเพื่อวิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไข จนเกิดคณะกรรมการ การสันติชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางจัดทำธรรมนูญชุมชน สร้าง กลไกสันติสุขชุมชนตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม 3) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group Interviews) โดยทีมผู้วิจัยจัดประชุมให้มีแสดงความคิดเห็นเชิงลึก ประกอบด้วย แกนนำชุมชน ในการจัดตั้งคณะกรรมการสันติสุขชุมชน ชาวบ้านไทยพุทธ - มุสลิมในตำบลพีชอุดมภาคีเครือข่ายภายในและ

ภายนอกตำบลพิซอคมเพื่อทบทวนและวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ความประเด็นปัญหา และความขัดแย้งชุมชน นำประเด็นปัญหาความขัดแย้งเพื่อวิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไข จนเกิดคณะกรรมการ การสันติชุมชน เพื่อกำหนด แนวทางจัดทำธรรมนูญชุมชน สร้าง กลไกกลไกสันติสุขชุมชนตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม 4) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยทีมผู้วิจัยจะเจาะจงเลือกผู้สัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชนตำบลพิซอคม ชาวบ้านไทยพุทธ - มุสลิม ในตำบลพิซอคม กลุ่มผู้สูงอายุในตำบลพิซอคม ภาคีเครือข่ายภายในและภายนอกตำบลพิซอคม แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดแน่นอนตายตัวจะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถาม แบบเพื่อทบทวนและวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ความประเด็นปัญหา และความขัดแย้งชุมชนนำประเด็นปัญหา ความขัดแย้งเพื่อวิเคราะห์และหาแนวทางแก้ไข และ 5) จัดเวทีสาธารณะ ทีมผู้วิจัยได้ให้มีเวทีสาธารณะใน การถอดบทเรียนเพื่อคืนข้อมูลและหาแนวทางการพัฒนา/แก้ไขการจัดการความขัดแย้งและความสมานฉันท์ และแนวทางของชุมชนในการปฏิบัติตามธรรมนูญชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนตำบลพิซอคม ชาวบ้านไทยพุทธ - มุสลิมในตำบลพิซอคม กลุ่มผู้สูงอายุในตำบลพิซอคม ภาคีเครือข่ายภายในและภายนอกตำบลพิซอคม และ ประชาชนในตำบลพิซอคมที่ สนใจการจัดการกระบวนการพูดคุย แลกเปลี่ยน และรับฟังความคิดเห็น เพื่อทำความเข้าใจ ปัญหา เสนอทางออก และนำไปสู่การตัดสินใจหรือวางแผนในอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม อย่างแท้จริง (Meaningful Public Participation) เพื่อคืนข้อมูลและหาแนวทางการพัฒนา/แก้ไขการจัดการ ความขัดแย้งและความสมานฉันท์และแนวทางของชุมชนในการปฏิบัติตามธรรมนูญชุมชนในการกำหนดนโยบาย สาธารณะในการพัฒนาประเด็นสันติสุข และการจัดการยุติธรรมสมานฉันท์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์กับคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ และได้รับรองโครงการเลขที่ 0040/2567 มีขอบเขต ด้านระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาตั้งแต่วันที่ 30 ตุลาคม 2567 ถึงวันที่ ตุลาคม 2568

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง กลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพิซอคม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ เพื่อศึกษาทบทวนและวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนในการสร้างชุมชน สันติสุขไทยพุทธ - มุสลิม เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม และเพื่อถอดบทเรียน กลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพิซอคม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี โดยคณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพบผลการวิจัยโดยสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเรียงตามรายชื่อดังต่อไปนี้

1. เพื่อการทบทวนและวิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชนสันติสุขไทยพุทธ - มุสลิม

จากการที่คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ทบทวนและวิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชนสันติสุขไทยพุทธ - มุสลิม ตำบล พิซอคม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ได้ผลการวิจัยในพื้นที่ดังกล่าวดังต่อไปนี้

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน บริบทชุมชน บ้านคลองสิบสาม หมู่ที่ 7 ตำบลพิซอคม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในสมัยก่อนบริเวณนี้เป็นป่าพง จึงเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า “ทุ่งรังสิต” ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่าเป็นพื้นที่ บริเวณกว้างใหญ่อุดมสมบูรณ์และมีแหล่งน้ำ จึงเปิดให้ประชาชนเข้ามาจับจองอาศัยทำกินและทรงโปรดให้บริษัท คุณาสยามทำการขุดคลอง 8 วา คลอง 6 วา และขุดคลองซอยต่าง ๆ ขึ้น รวมทั้งคลอง 13 หมู่ 7 ในปัจจุบันนี้ด้วย สำหรับบ้านคลองสิบสาม หมู่ 7 เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่แยกมาจากตำบลลำไทร ตั้งแต่วันที่ 14 ตุลาคม 2532 ในขณะที่ ในชุมชนนี้มีโครงสร้างของผู้นำที่เป็นทางการ โดยมีผู้มีตำแหน่งที่สำคัญทางการเมืองการบริหารภายใน บ้านคลอง สิบสาม หมู่ที่ 7 ตำบลพิซอคม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ทั้งหมด 5 คน และ 5 ตำแหน่ง ดังนี้ 1) นางสาววิมลภา ผลเจริญ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน 2) นางสุภาพ สิงห์สัจย์ ดำรง ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

3) นางสาวมาเรียม ดั่งเจริญ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 4) นายซาฟอี โกมินทร์ ดำรง ตำแหน่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลพิซอคม และ 5) นายสมคิด มานะพันธ์ ดำรงตำแหน่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลพิซอคม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ที่มาจากตัวแทนพื้นที่บ้านคลองสิบสาม ขณะที่ในชุมชนบ้านคลองสิบสามแห่งนี้ จะมีผู้นับถือศาสนาอิสลามมากกว่าผู้นับถือศาสนาพุทธ โดยมีผู้นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 475 คน คิดเป็นร้อยละ 60 ของประชากรทั้งหมด และมีผู้นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 318 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ของประชากรทั้งหมด

สถานการณ์ความขัดแย้ง วิถีชีวิตและจารีตประเพณีถือว่ามีส่วนสำคัญกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนบ้านคลองสิบสามแห่งนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากความแตกต่างทางศาสนานี้ส่งผลให้ชาวพุทธ และชาวมุสลิมมีวิถีในการดำรงชีวิตและจารีตประเพณีที่แตกต่างกันออกไป ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตประจำวันที่ต้องปฏิบัติตามหลักศาสนา ตลอดจนการปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ดังนั้นการดำเนินวิถีชีวิตและการปฏิบัติตามจารีตประเพณีของทั้งชาวพุทธและชาวมุสลิมจะต้องมีความสอดคล้องและไม่ขัดต่อกัน อีกทั้ง ต้องให้เกียรติและเคารพในวิถีการปฏิบัติตามหลักศาสนาซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินวิถีชีวิตร่วมกันของชาวพุทธและชาวมุสลิมนั้นเป็นไปอย่างปกติสุข

การพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพิซอคม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทำการศึกษาข้อมูลผลวิจัยพบว่า ชุมชนสันติสุข หมายถึง ชุมชนที่ต้องมีการปฏิสัมพันธ์กัน มีพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน คนในชุมชนได้ออกมามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยกัน และสร้างความสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยสันติสุขที่ว่าด้วยปากท้อง เศรษฐกิจเองก็มีส่วนสำคัญในเรื่องสันติสุขที่ทุกคนจะต้องกินได้ ชาวบ้านทำมาหากินได้ มีงาน มีเงิน มีอาชีพรองรับคนในพื้นที่ มีความปลอดภัย ทั้งในชีวิต คนในชุมชนต้องมีความไว้วางใจกัน เชื่อใจกันไม่หวาดระแวงกันทั้งในระดับประชาชนกับประชาชน และประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐ มิติความสัมพันธ์อันดีต่อกันกับการจัดการความขัดแย้งของชุมชน ความรักใคร่ ประองตอง สัมครสมานสามัคคีกันดี ไม่มีการแบ่งแยกกันทางศาสนา ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ เนื่องจากชาวบ้านคลองสิบสามนั้น มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาตั้งแต่เด็ก เด็กในชุมชนส่วนใหญ่จะเรียนที่โรงเรียนรวมราษฎร์สามัคคีที่ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลบึงคอไห อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับบ้านคลองสิบสาม และเป็นโรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้านคลองสิบสามมากที่สุดด้วยบริบทของพื้นที่ที่มีชาวพุทธกับชาวมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน ทำให้โรงเรียนรวมราษฎร์สามัคคีนี้ เป็นโรงเรียนที่มีเด็กนักเรียนที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามปะปนกันอยู่ "...เรื่องความทะเลาะต่อยกันไม่ลงรอยกัน มีกันทุกบ้านแต่ที่รุนแรงไม่มี ส่วนใหญ่ก็เป็นญาติห่าง ๆ เป็นพี่น้องกัน หรือบางที่รู้จักกันมาตั้งแต่รุ่นทวด.. เลยกพอที่จะคุยและตกลงกันได้" มิติการเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกันในวิถีการปฏิบัติตามหลักศาสนา ในการปฏิบัติทางศาสนาทั้งพุทธและมุสลิม โดยในส่วนมุสลิมจะมีการปฏิบัติศาสนกิจ ที่เรียกว่า การละหมาด วันละ 5 ครั้ง มัสยิดยามีอัลคอยลียะห์เป็นศูนย์กลางในการประกอบศาสนกิจของชาวมุสลิมในพื้นที่ปฏิบัติศาสนกิจตลอดทั้งวัน ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งในแต่ละช่วงเวลานั้นมัสยิดยามีอัลคอยลียะห์ จะทำการเปิดเครื่องขยายเสียง ตามระยะเวลาดังกล่าว วันละ 5 ครั้ง ครั้งละประมาณ 5 นาที เพื่อเป็นการเตือนให้ชาวมุสลิมในบ้านคลองสิบสาม ทำการละหมาด ซึ่งเครื่องขยายเสียงนั้นจะดังไปทั้งบริเวณมัสยิดชาวพุทธที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนบ้านคลองสิบสาม จะไม่ถึงโห่โกรธเคืองชาวมุสลิมแต่ประการใด เพราะจะถือว่าเป็นการให้เกียรติซึ่งกันและกัน เป็นการให้เกียรติศาสนาของแต่ละคน ทำให้มิติทางจารีตประเพณีกับพื้นฐานการจัดการความขัดแย้งนั้นมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมาอย่างยาวนาน และแน่นแฟ้นจนมองข้ามในความต่างทางศาสนา ต่างวัฒนธรรม ต่างประเพณีไปจนสิ้น เห็นได้จากการไปเข้าร่วมประเพณีของกันและกัน ชาวพุทธก็ไปร่วมงานประเพณีของชาวมุสลิม ชาวมุสลิมก็ไปร่วมงานประเพณีของชาวพุทธ โดยมีการปฏิบัติร่วมกันในประเพณีต่าง ๆ เมื่อมีงานประเพณีหากไม่ขัดกับศาสนาของทั้งสองศาสนา ชุมชนแห่งนี้จะเข้าร่วมงาน เช่น งานเลี้ยงน้ำชาที่เกิดขึ้นโดยชาวมุสลิมชาวพุทธก็เข้าไปร่วมงานและร่วมระดมทุนผ่านการออกร้านของชุมชน

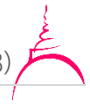
ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการจัดการความขัดแย้งของชุมชนแห่งนี้ "...สมัยก่อนอยู่กันมานานคนเฒ่าคนแก่ ของที่นี้รู้จักกันหมด มีคนนับถือมาก ถ้าชาวบ้านหรือลูกหลานที่เป็นคนในพื้นที่เรื่องทะเลาะกัน ก็จะคุยกันได้"

2. เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม

จากการที่คณะผู้วิจัยลงพื้นที่ตำบลพิชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ได้ผลการวิจัยในพื้นที่เพื่อกลไกการจัดการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม ซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์งานวิจัยในข้อ 2 นี้ โดยคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ทำการศึกษาข้อมูล ได้ผลการวิจัย ดังนี้ 1) จัดโครงสร้างที่อยู่อาศัยเพื่อการจัดการความขัดแย้งของชุมชน ระหว่างไทย - พุทธอิสลามมีการแบ่งการจัดที่อยู่อาศัยผ่านการตัดถนนในชุมชนเป็นสัดส่วน 2) โครงสร้างของผู้นำชุมชนกับการจัดการความขัดแย้ง ในการปกครองจะมีการแบ่งสัดส่วนการปกครองของผู้นำด้านมุสลิม - พุทธ ซึ่งเกิดข้อขัดแย้ง เป็นธรรมเนียมการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาหลายทศวรรษ 3) จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน (นักวิจัยชุมชน) การสร้างชุมชนสันติสุข โดยได้กำหนดคณะกรรมการดำเนินงาน โดยประกอบไปด้วยผู้นำชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งที่อยู่อาศัยของประชาชนบ้านคลองสิบสามทั้ง 6 ซอย โดยกรรมการดำเนินงานที่เป็นตัวแทนชุมชนจะสำรวจปัญหาข้อเท็จจริงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายใน ตำบลพิชอุดม และนำมาทบทวนและวิเคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้งชุมชนกับผู้วิจัย เพื่อจัดทำเป็นข้อมูลความขัดแย้งในพื้นที่ 4) รูปแบบกลไกการจัดการความขัดแย้งตำบลพิชอุดม พัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม ประกอบไปด้วย เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งจะนำไปสู่การพิจารณาข้อขัดแย้ง 2 กรณี กรณีแรก หากเป็น ข้อขัดแย้งสามารถเข้าร่วมโดยการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะนำไปสู่ คณะกรรมการสันติสุขชุมชนดำเนินการโดยยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งจะดำเนินการจนเกิดทั้งผลข้อยุติได้และยุติข้อขัดแย้งไม่ได้ ในกรณีสอง คือ ไม่มีการขอเข้าร่วมยุติธรรมสมานฉันท์ และ 5) ธรรมนูญชุมชน: กลไกในการสร้างสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม มุสลิม ตำบลพิชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ชุมชนแห่งนี้ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเพื่อให้เกิดการรวมพลัง และมุ่งสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง จนบรรลุข้อขัดแย้งเป็นข้อกำหนดร่วมกัน เรียกว่า "ธรรมนูญการจัดการความขัดแย้งตำบลพิชอุดมเพื่อชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม"

3. เพื่อถอดบทเรียนกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม ตำบลพิชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

จากการที่คณะผู้วิจัยลงพื้นที่และได้มีการถอดบทเรียนการจัดการความขัดแย้งชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม ตำบลพิชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี เป็นการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่ 3 โดยมีผลการวิจัย ดังนี้ จากข้อมูลของการทำงานร่วมกันกับผู้ใหญ่บ้านและแกนนำได้พบปัญหาสำคัญ จากการที่ทีมผู้วิจัยและทีมคณะกรรมการดำเนินงาน (นักวิจัยชุมชน) การสร้างชุมชนสันติสุขได้ทบทวนและวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ประเด็นปัญหาความขัดแย้งชุมชน จัดเวทีประชุมชาวบ้าน เพื่อเก็บข้อมูลทั้งสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์กลุ่ม และกลุ่มเฉพาะ จัดเสวนา ตลอดจนจัดทำธรรมนูญชุมชน และได้ติดตามข้อมูลสถานการณ์แก้ไขความขัดแย้งและสมานฉันท์ภายหลังทำข้อตกลงธรรมนูญชุมชน ซึ่งสามารถแยกประเด็นความขัดแย้งในชุมชน ตำบลพิชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี และการดำเนินการจัดการความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนสันติสุข เป็นกรณีศึกษา ดังนี้ 1) ความขัดแย้งจากปัญหาที่ดินทำกิน 2) ความขัดแย้งจากปัญหาการทะเลาะวิวาท 3) ความขัดแย้งจากปัญหาการปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรม 4) ความขัดแย้งจากปัญหายาเสพติด 5) ความขัดแย้งจากปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค ทำการเกษตร และมีการแย่งน้ำกันระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมและเกษตรกร และ 6) ความขัดแย้งจากปัญหาที่เกษตรกรผู้ทำนาไม่มีอำนาจต่อรองนายทุน การวิจัยพบว่า ธรรมนูญชุมชนช่วยลดปัญหาการขัดแย้งลงได้ทำให้ยุติข้อขัดแย้งได้โดยไม่ต้องนำไปข้อขัดแย้งไปเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลักอันเป็นนำหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้โดยสามารถยุติความขัดแย้งโดยใช้ชุมชนเป็นพลังเสริม

อภิปรายผล

งานวิจัยเรื่อง กลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี จากการผลสรุปการดำเนินงานวิจัย จะพบว่า สามารถสรุปผลการวิจัยได้ครบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หากพิจารณาโดยการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นสามารถอภิปรายผลงานวิจัยได้ ดังนี้

การทบทวนและวิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชนสันติสุขไทยพุทธ - มุสลิม

เป็นศึกษาและวิเคราะห์บริบทในพื้นที่เพื่อการสร้างความเข้าใจลักษณะเฉพาะตัวของพื้นที่คลอง 13 ที่เป็นพื้นที่ ที่มีประวัติศาสตร์อย่างยาวนานมากกว่า 100 ปี ที่จุดเริ่มต้นของชุมชนแห่งนี้มีที่เกิดจากการขุดคลองรังสิต ในสมัยรัชกาลที่ 5 ในขณะที่บริเวณแห่งนี้เป็นที่ดินทำกินในการเพาะปลูกโดยเฉพาะชุมชนแห่งนี้มีอาชีพหลักที่เริ่มจากการทำนา จากการขุดคลองรังสิตส่งผลให้อาชีพการทำนาเป็นการเร่งการเกษตรในเชิงพาณิชย์หลังจากสงครามไทยในยุคนั้นเริ่มการเปลี่ยนแปลง ในขณะที่พื้นที่แห่งนี้มีการความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูก การอพยพผู้คนที่มาในรูปแบบของแรงงานขุดคลอง การอพยพเพื่อมาทำกินเป็นเกษตรกรร้อมส่งผลต่อการขยายตัวของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งมีคนไทยพุทธ และมุสลิมเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยมีการแบ่งโครงสร้างการปกครองที่มีสัดส่วนของชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในการปกครองดูแลชุมชนแห่งนี้ร่วมกัน จะเห็นได้ว่าประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส ที่ได้กล่าวถึงเรื่อง พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจากคนในซึ่งสามารถแก้ปัญหาขัดแย้งยึดเยื้อเรื่อยไปสู่สันติภาพที่ยุติธรรมและยั่งยืนโดยคนในชุมชน (นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส, 2556) โดยเน้นให้ชุมชนนั้นมีความสมานฉันท์สังคมที่ยั่งยืนให้คนในชุมชนมีทัศนคติและความคิดเห็นของคนที่ไม่เน้นความเกลียดชังซึ่งกันและกัน โดยเน้นให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันที่มีความเป็นพหุลักษณะทางศาสนาและชาติพันธุ์ ซึ่งชุมชนพีชอุดมมีทั้งกลุ่มคนที่เป็นทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะเน้นให้คนในชุมชนมีสภาวะทางจิตใจและสังคมสมานฉันท์กลมเกลียว มีความยุติธรรมและเท่าเทียมกัน และเกียรติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนความเห็นอกเห็นใจกันและกัน เพื่อให้สภาวะที่ชุมชนที่อาศัยอยู่มีความสงบสุข ปราศจากความรุนแรง ผู้คนมีสิทธิและเสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้รับความเคารพ ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ มีความยุติธรรม และ สมดุลทางธรรมชาติ (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2558)

กลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม

ในงานวิจัยนี้มีประเด็นที่น่าสนใจในการสร้างกลไกพัฒนาสันติสุขชุมชนวิถีไทยพุทธ มุสลิม โดยมีการตั้งธรรมนูญชุมชนขึ้น โดยมีหลักสำคัญของธรรมนูญชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน) ในการจัดตั้งธรรมนูญชุมชนมีหลักสำคัญที่สรุปไว้ 7 ขั้นตอน คือ 1) ชุมชนต้องคิดเองลงมือทำเองและไม่ลอกเลียนแบบจากชุมชนอื่น 2) ชุมชนต้องผสมพลังมุ่งสู่การปฏิบัติ 3) ชุมชนต้องเริ่มต้นจากสิ่งที่ชุมชนอยากทำให้สำเร็จหรือสิ่งที่พอทำได้ก่อนเป็นลำดับแรก 4) ชุมชนจะต้องลงมือทำทันทีอย่าคิดอย่างเดียว 5) ชุมชนต้องวางแผน ลงมือ วัตถุประสงค์ และปรับปรุง กล่าวคือ ต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ หรือแนวทาง เทคนิคใหม่ ๆ มาปรับใช้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้เป็นวงจรการพัฒนา โดยเริ่มจากวางแผน ลงมือปฏิบัติ วัตถุประสงค์ หรือประเมิน และปรับปรุงพัฒนาควรมีการทบทวนอย่างสม่ำเสมออย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง เพื่อค้นหาข้อที่ควรปรับปรุงแก้ไข หรือเพิ่มเติม เพื่อให้ทันกับกระแสหรือบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป 6) ชุมชนต้องหาเพื่อนร่วมอุดมการณ์เพื่อให้เกิดการเดินทางต่อไป เมื่อจัดทำธรรมนูญแล้วต้องมีการขยายผล และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในเครือข่าย หาเพื่อนร่วมอุดมการณ์เดียวกัน เช่น หน่วยงานในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการถักทอเป็นขบวนการเดียวกัน ทำให้เกิดการเชื่อมร้อยเครือข่ายไปสู่เครือข่ายอื่น ๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสริมพลังให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และประการสุดท้าย คือ และ 7) ชุมชนต้องมองที่ความสุขเป็นหลัก (ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน), 2562) ในขณะที่แนวแนวคิดของ ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี ที่ได้กล่าวถึงเรื่องของสันติภาพว่ากระบวนการสันติภาพ คือ ลำดับของช่วงเวลา ขั้นตอน และกิจกรรมทางการเมืองและสังคมในหลายระดับเพื่อยุติความรุนแรงทางการเมืองและเพื่อแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งยึดเยื้อเรื่อยไปสู่สันติภาพที่ยุติธรรมและยั่งยืน” (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, 2567) ผลจากการวิจัยพบว่า ธรรมนูญชุมชนช่วยลดปัญหา

การขัดแย้งลงได้ทำให้ยุติข้อขัดแย้งลงได้โดยไม่ต้องนำไปข้อขัดแย้งไปเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลักอันเป็นนำหลัก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้โดยสามารถยุติความขัดแย้งโดยใช้แนวชุมชน เป็นพลังเสริม (Empowerment)

การถอดบทเรียนการจัดการความขัดแย้งชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

การจัดการความขัดแย้งตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพีชอุดม โดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ให้ความหมายว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การแก้ปัญหาพฤติกรรมเชิงอาชญากรรมที่ยืดหยุ่นและเน้นการมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถใช้เป็นส่วนเสริมหรือเป็นทางเลือก ในการอำนวยความสะดวก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถยกระดับการเข้าถึงความยุติธรรม โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับความเสียหาย โดยหลักการสำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลักการ สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. มองว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นมิใช่เป็นเพียงแค่การกระทำผิดกฎหมายที่ต้องนำตัวผู้กระทำความผิด มาลงโทษ แต่มองว่าการก่ออาชญากรรมนั้นทำให้เกิดความเสียหายด้วย และความเสียหายที่แท้จริงนั้นส่งผล กระทบโดยตรงกับผู้เสียหาย

2. กระบวนการยุติธรรมนั้นไม่ควรจะมุ่งเน้นเพียงแต่นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพียงอย่างเดียว แต่ควรเน้นเยียวยาบรรเทาความเสียหายแก่ทุกฝ่ายให้กลับคืนสู่สภาวะเดิม

3. รัฐไม่ควรผูกขาดการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยเพียงอย่างเดียว แต่ควร เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชนได้เข้ามามีโอกาสในการจัดการปัญหาดังกล่าวด้วย” (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545)

“การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” หมายความว่า การดำเนินการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกันระงับ ข้อพิพาททางแพ่งและทางอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทที่ดำเนินการในชั้นศาลและในชั้นการบังคับคดี (พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, 2562) กำหนดให้ นำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งซึ่งมีทุนทรัพย์ไม่มากนักและข้อพิพาททางอาญาบางประเภทมากำหนด ไว้เป็นกฎหมายกลาง เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนมาใช้ ในการยุติหรือระงับข้อพิพาทดังกล่าว โดยคำนึงถึงความยินยอมของคู่กรณีด้วย ทำให้ปริมาณคดีเข้ามาศาลลดลง ลดปัญหาความขัดแย้ง เกิดความสมานฉันท์ในสังคม และลดจำนวนงบประมาณของรัฐที่ต้องใช้ในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนเสริมสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข (ดิเรก ควรสมาคม, 2563) ซึ่งตำบลพีชอุดมมีดำเนินการ จัดการความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนสันติสุข ดังนี้ 1) ความขัดแย้งจากปัญหาที่ดินทำกิน 2) ความขัดแย้ง จากปัญหาการทะเลาะวิวาท 3) ความขัดแย้งจากปัญหาการปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรม 4) ความขัดแย้ง จากปัญหาเสาพืด 5) ความขัดแย้งจากปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภค ทำการเกษตร และมีการแย่งน้ำกัน ระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมและเกษตรกร และ 6) ความขัดแย้งจากปัญหาที่เกษตรกรผู้ทำนาไม่มีอำนาจต่อรอง นายทุน หากพิจารณาจากข้อมูลการจัดการความขัดแย้งของชุมชนตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ทั้ง 6 ประเด็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสอดคล้องความเห็นของ Goldstein, H. เป็นผู้นำทฤษฎีนี้เพื่อใช้แก้ปัญหาใน กิจการของตำรวจ กล่าวคือ “ผู้เข้าร่วมเจรจาทุกคนต้องมีผลประโยชน์ร่วมกัน หมายถึง หากการเจรจาเป็นผลสำเร็จ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เข้าร่วมเจรจาภายใต้สภาพสังคมที่แตกต่างกัน” (Goldstein, H., 1990) ความขัดแย้ง การแก่งแย่งชิงดีกันใน สังคม ทฤษฎีการแก้ปัญหาจึงได้ศึกษาปัญหาและหาทางแก้ไข โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นหลักโดยมีหลักสำคัญ 5 ประการ คือ 1) แยกปัญหาความสัมพันธ์ส่วนตัวออกจากข้อขัดแย้งและแก้ไขในแต่ละ ปัญหาแยกต่างหากออกจากกัน 2) เน้นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวมการเสียสละและความต้องการของคู่ความ

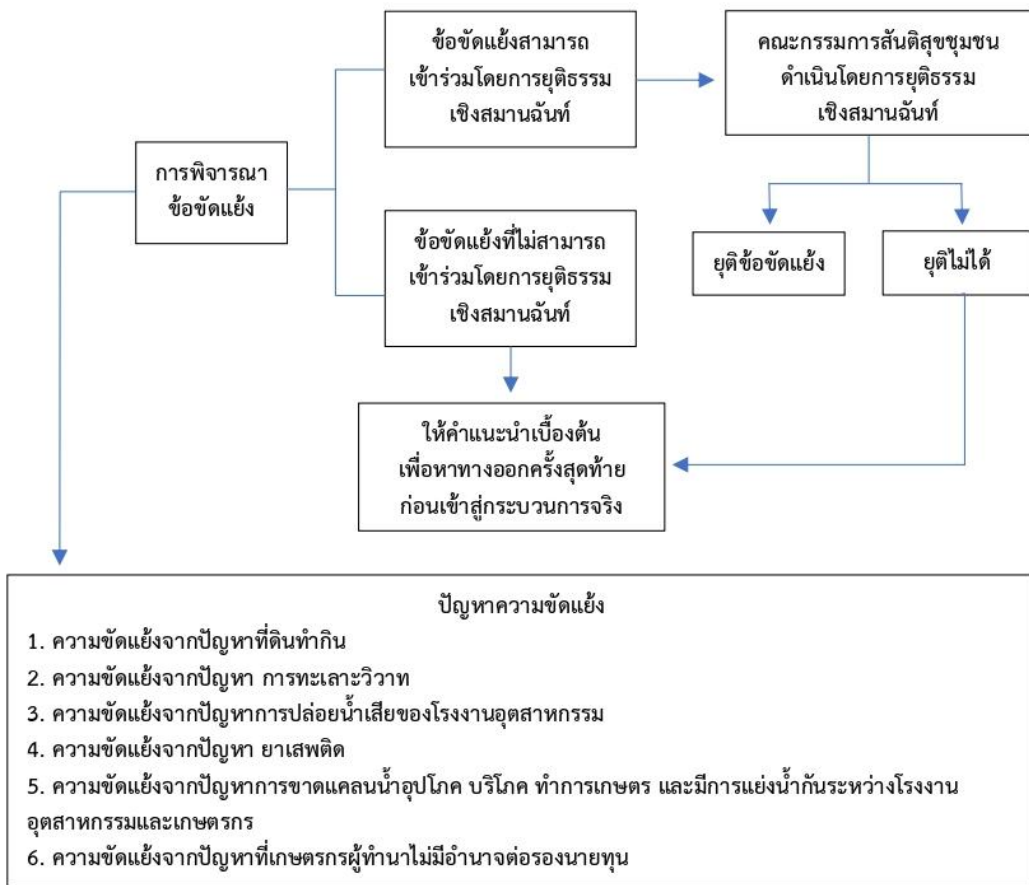
มองข้ามความแตกต่างทางด้านฐานะ 3) หาทางประสานผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายให้ผนึกเข้าเป็นประโยชน์ร่วมกัน 4) คิดหาทางเลือกหลายวิธีซึ่งคู่ความจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน และ 5) ยืนยันการใช้ข้อบังคับประกอบต่าง ๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อประเมินทางเลือกเข้าใจและแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุด (ทวิตรา เจริญ, 2560)

ในขณะเดียวกันหากพิจารณาการจัดการความขัดแย้งที่เป็นจุดสำคัญ คือ เพราะการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ ทวิตรา เจริญ กล่าวไว้ว่า “ทฤษฎีนี้มีพื้นฐานที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าการที่คนในชุมชนร่วมกันมีส่วนในการป้องกันอาชญากรรมและแสดงความพยายามฟื้นฟูสัมพันธ์สภาพที่ระหว่างเพื่อนบ้านของตนนั้นจะช่วยลดอาชญากรรมและความรู้สึกหวาดกลัวอาชญากรรมได้โดยตรง รวมทั้งเพิ่มปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการควบคุมสังคมทางอ้อมได้” (ทวิตรา เจริญ, 2560)

ดังนั้น หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างพลังชุมชนจึงควรทำงานกับกลุ่มผู้พักอาศัยและชุมชนในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม โดยควรมีการกำหนดเป้าหมายเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับชุมชนและเพื่อความพึงพอใจของสาธารณะชนต่อการทำงานของหน่วยงาน เพราะในทางปฏิบัติหากผู้ปฏิบัติไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนแล้วจะเป็นการยากที่จะสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

กลไกการในการสร้างชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ที่บัญญัติไว้ในธรรมนูญชุมชน โดยสรุปกลไกการจัดการความขัดแย้งดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กลไกการในการสร้างชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - มุสลิม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

จากภาพที่ 1 เป็นการแสดงให้เห็นถึงการทำงานของของกลไกในการสร้างชุมชนสันติสุขโดยเวลามีประเด็นปัญหาความขัดแย้งเข้ามาจะมีวิธีการจัดการความขัดแย้งผ่านคณะกรรมการสันติสุขชุมชนดำเนินโดยการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของชุมชน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่คณะผู้วิจัยได้จากการศึกษาชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง กลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ศึกษาทบทวนและวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชนในการสร้างชุมชนสันติสุขไทยพุทธ - อิสลาม และสร้างกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม รวมถึงถอดบทเรียนกลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี โดยผลการวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนสามารถสร้างกลไกในการระงับความขัดแย้งของชุมชนจนนำไปสู่สันติสุขได้โดยผ่านคณะกรรมการสันติสุขชุมชนภายใต้ธรรมนูญการจัดการความขัดแย้ง ตำบลพีชอุดม เพื่อชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ 1) ควรขยายผลประเด็น “กลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม” ในพื้นที่ ที่มีสภาพใกล้เคียง เพื่อนำไปทดลองใช้ และสร้างกระบวนการ และองค์ความรู้ใหม่ และ 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีบริบทสังคมไทย พุทธและอิสลาม ควรนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนสันติสุข ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป คือ 1) การพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม ในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ 2) การจัดการความขัดแย้งของชุมชนผ่านการสร้างกลไกการพัฒนาสันติสุข

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “กลไกการพัฒนาชุมชนสันติสุขตามวิถีไทยพุทธ - อิสลาม ตำบลพีชอุดม อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ปีงบประมาณ 2567

เอกสารอ้างอิง

- กอบกุล วิศิษฐ์สรศักดิ์. (2560). การจัดการความขัดแย้งในงานพัฒนาชุมชน. *Veridian E-Journal Silpakorn University*, 10(3), 1688-1700.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- คัมภีร์ ทองพูน. (2554). บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน: กรณีศึกษา อำเภเทพา จังหวัดสงขลา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชลัท ประเทืองรัตนา. (2560). โครงการถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในประเทศไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- ดิเรก ควรสมาคม. (2563). ความรู้ทั่วไปและหลักการพื้นฐานทางกฎหมาย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์กรมหาชน). (2562). ธรรมนูญชุมชน สร้างสุขบนฐานที่สมดุล. เรียกใช้เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://shorturl.asia/tRUuL>
- ทวิตรา เจริญ. (2560). รายงานฉบับสมบูรณ์เรื่องการเสริมสร้างแนวความคิดกระบวนการยุติธรรมชุมชนภายใต้บริบทของกฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

- นอร์เบิร์ต โรเปอร์ส. (2556). ปาฐกถา IPP ในบริบทของ PPP พื้นที่กลางสร้างสันติภาพจาก "คนใน" ภายใต้ บริบทของกระบวนการสันติภาพปาตานี ใน กระบวนการสันติภาพปาตานีในบริบทอาเซียน. เรียกใช้เมื่อ 18 มกราคม 2568 จาก <https://shorturl.asia/nDB1L>
- พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136 ตอนที่ 67 ก หน้า 1-21 (22 พฤษภาคม 2562).
- ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. (2567). “ต้นแบบสันติภาพและสันติศึกษาในกรอบคิดของ Johan Galtung: ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม”. วารสารความขัดแย้งและสันติศึกษา (Conflict and Peace Studies Journal CPSJ), 3(1), 1-15.
- สุชาติ เศรษฐมาลินี. (2558). การสร้างสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรมทางศาสนาชาติพันธุ์: กรณีศึกษาชุมชนมุสลิมภาคเหนือของประเทศไทย ใน ขายแดนกับความหลากหลายของระบบความเชื่อ: การช่วงชิงพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ และการครอบงำเชิงสัญลักษณ์. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Goldstein, H. (1990). Problem oriented policing. New York: McGraw-Hill.